

Binlerce yaşında olan baobab ağaçları, Afrika'nın en yaşlı bitkilerindendir. Baobablar, garip görünüşleri nedeniyle Afrika yerlileri arasında pek çok söylenceye ve batıl inanca konu olmuşlar. Bu söylencelerden birine göre: "Baobab, yeryüzünün ilk ağaçlarındanmış. Baobab, kendinden sonra ortaya çıkan hurma ağacını kıskanmış ve ondan uzun olmak istemiş. Kırmızı çiçekli ateş ağacı ortaya çıkınca da, daha güzel çiçekler dilemiş. İncir ağacını görüp de daha güzel meyveleri olması için ağlamaya başlayınca artık iyice sinirlenen tanrılar, onu susturmak için söküp baş aşağı

Afrika'nın Sessiz Devi

Baobab

Ağacı

tekrar toprağa sokmuşlar." Eski inançlarına bağlı pek çok Afrika kabilesi, hâlâ onun baş aşağı biçimde, toprağın içine doğru büyüdüğüne inanır. Baobabların, söylencelerde olduğu kadar Afrikalıların günlük yaşamında da önemli bir yeri tutar. Afrika yerlileri, söylencelerinin bu hoşnutsuz ağacına büyük saygı duyar. Çiçeklerini koparan aslanların yiyeceğine, içinde tohumları bekletilen bir suyun timsahlara karşı koruyucu olduğuna inanırlar. Eğer bir kabile başka bir yere taşınırsa, gittiği yere baobab tohumlarını da götürüp eker. Ağacı korumaya yönelik bu tür inanışlar, baobabların kurak Afrika topraklarında sürekliliğini sağlar.

Afrika'nın güneyinde uzanan sıcak ve kurak bölgelerde yalnız, garip görünüşlü dev ağaçlar, "baobablar" yaşar. Dünya'nın en büyük ve uzun ömürlü ağaçlarından biri olan baobabların gövdelerinin çevresi 28 metreye kadar ulaşır. Ancak boyları ender olarak 25 metreyi geçer. Dallarını, köklere benzediğinden, ilk bakışta baş aşağı duruyormuş gibi görünürler. Baobablar, genellikle açık Afrika düzlüklerinde tek tek dağılmış olarak yaşarlar. Geniş alana yayılan, yüzeye oldukça yakın kök sistemleri, toprağa düşen suyun yüzeyden akıp gitmeden emilmesini sağlar. Ancak bu, onların birbirleriyle yer ve su için yarışmalarına neden olur. Bu yarışma nedeniyle gelişmelerini birbirlerinden uzak mesafelerde sürdürürler. Bu da, baobab ormanlarının oluşmasını engeller.

Baobablar, yılın dokuz ayını yapraksız geçirirler. Yağmur mevsiminin başlamasıyla yaprakları gelişir ve daha sonra meyve verirler. C vitamini, şeker, potasyum ve kalsiyumca zengin olan besleyici yaprakları hayvanlar kadar, insanlarca da tüketilir. Kurutulup toz halinde kullanılabilecekleri gibi, pişirilerek ıspanak benzeri bir yemeği de yapılır. Ekim-kasım aylarında çiçeklenen baobabın büyük, beyaz ve hoş kokulu çiçekleri kısa ömürlüdür. Akşama doğru açan çiçek, 24 saat sonra ölür. Meyve yarasaları, kuşlar, küçük primatlar ve böcekler çiçektozlarının bitkiden bitkiye taşınmasını sağlar. "Maymun ekmeği" diye adlandırılan baobab meyvesi, 10-20 santimetre büyüklüğünde ve yumurta biçimlidir. Sert dış kabuğunun üzerini sarı tüyler kaplı meyveleri C vitaminince zengindir. Tohumları böbrek biçimlidir. Baobab meyvesinin unsu beyaz iç kısmı suda eritilerek serinletici içecek olarak kullanılır. Baobabın tohumları da yenir.

Baobab ağacının çiçeği (en üstte solda), meyvesi (en üstte sağda), yaprağı (üstte solda), tohumu (üstte sağda).

Baobablar, hem insanlara hem de pek çok hayvan türüne besin, su ve yaşama alanı sağlar. Kalın gövdelerini, 50-100 santimetre kalınlığında yumuşak bir kabuk tabakası kaplar. Kabuğun yapısındaki lifler, yerliler tarafından dokuma işlerinde kullanılır. Bu liflerden hasır, ip, balık ağı, misina, çuval ve giysi yapılır. Baobab odunu yumuşak ve süngerimsidir. Bu nedenle ahşap olarak kullanılmaz. Ancak bol su tuttuğundan, odunu çiğnendiği zaman susuzluğu giderecek kadar nem sağlar. Baobabların bu özelliğinin kuraklık zamanlarında çok işe yaradığı söylenir. Özellikle filler, ağacı dişleriyle oyarak yerler ve gövdede büyük kovuklar açarlar. Baobablar, kabuğunun soyulmasından ya da gövdesinin oyulmasından zarar görmezler. Ancak kovuklar çok büyürse ağaç devrilebilir. Ağaçların hemen hepsinde, kabuk ve gövde kendini yenileyemez. Baobablar, kabuk ve gövdesini yenileyen, bilinen tek ağaçtır. Bu yenilenmelere bağlı olarak gövdeleri katlar, kıvrımlar ve kırışıklıklarla doludur. Baobabların gövdelerindeki kovuklar, yüzyıllardır insanlar tarafından barınma amacıyla kullanılıyor. Ayrıca ambar, bar, hapisane, otobüs durağı, hatta tuvalet olarak kullanılan bir baobab ağacı bile var. Büyük dallar arasındaki çatlaklar yağmur suyunu toplar. İnsanlar, bazen ağacın gövdesini, su toplamak amacıyla oyarak su deposuna dönüştürürler. Bu şekilde hazırlanmış depolardan birinin 4546 litre su aldığı kaydedilmiş. Afrika'nın zor yaşam koşullarında baobab, insanlara ve hayvanlara kaynaklarını cömertçe sunuyor. Yerlilerin ona duydukları saygıyı fazlasıyla hak ediyor. Güney Afrika'da 1941 yılından beri koruma altındalar ve daha uzun yıllar Afrika düzlüklerini sessizce gözlemlemeye devam edecek gibiler.

• • • • • • • • Murat Gülsağan

Kaynaklar

<http://www.plantzafrica.com/plantab/adansondigit.htm>
<http://www.wildwatch.com/resources/plants/baobab.asp>
http://florawww.eeb.uconn.edu/acc_num/200100525.html
<http://ronemmons.com/nature/baobabs/>